

Tillgängliga lärmiljöer och särskilt stöd

Fördjupad uppföljning av särskilda undervisningsgrupper, enskild undervisning och anpassad studiegång

Författare: Christian Jerhov
Diarienummer: 2024.162 BUN

Datum: 2024-11-25

Innehåll

1.	Inledning och bakgrund	3
1.1.	Ärendet tillgängliga lärmiljöer och särskilt stöd.....	3
1.1.1	Återremiss	3
1.2.	Skollagens regleringar	4
1.3.	Statlig utredning om en förbättrad elevhälsa (U 2024:01)	4
2.	Organisation särskilda undervisningsgrupper.....	5
2.1.	Statistik 15 oktober 2024	5
2.2.	Kommungemensamma särskilda undervisningsgrupper	6
2.2.1	Uppföljningar och analyser	6
2.3.	Särskilda undervisningsgrupper på skolenheterna.....	7
2.3.1	Uppföljningar och analyser	8
2.4.	Anpassad studiegång	8
3.	Analys och slutsatser.....	9
3.1.	Förslag till åtgärder	9

1. Inledning och bakgrund

1.1. Ärendet tillgängliga lärmiljöer och särskilt stöd

Årligen behandlas ett ärende på barn och ungdomsnämnden innehållande uppföljningar av omfattningen av det särskilda stöd i grundskolan som ges enligt skollagens (2010:800) 3 kapitel. I ärendet redovisas statistik avseende andel elever som har beslut om åtgärdsprogram och hur stor andel som ges stöd i form av placering i särskild undervisningsgrupp, enskild undervisning och anpassad studiegång.

Följande slutsatser drogs av 2024 års uppföljning:

Andelen elever med särskilt stöd (beräknat utifrån antalet upprättade åtgärdsprogram vid mätpunkten 15 oktober 2023) i Alingsås kommuns grundskolor läsåret 2023/2024 var 6,0 procent. Nivån, och även skillnaden i andel mellan flickor och pojkar, är jämförbar med nivån för riket där 6,2 procent av eleverna hade ett upprättat åtgärdsprogram. Det är fler pojkar än flickor som har beslut om åtgärdsprogram.

Andelen elever som ges stöd i form av enskild undervisning eller i särskild undervisningsgrupp är högre i Alingsås kommuns grundskolor (3,4 procent) än i riket som helhet (2,2 procent). Skillnaden utgörs främst av att fler elever i Alingsås kommun ges stöd i särskild undervisningsgrupp än i riket. Det är fler pojkar än flickor som har beslut om särskild undervisningsgrupp i Alingsås kommun. Andelen elever som ges enskild undervisning är lägre än i riket.

Även andelen elever som har anpassad studiegång ökar över tid och är högre i Alingsås kommuns grundskolor (2,7 procent) än i riket som helhet (1,4 procent). Det är fler pojkar än flickor som har beslut om anpassad studiegång i Alingsås kommun, på samma sätt som i riket som helhet.

1.1.1 Återremiss

Med anledning av slutsatserna beskrivna ovan beslutade barn- och ungdomsnämnden 2024-06-11 att återremittera ärendet till förvaltningen för att genomföra en fördjupad analys, med förslag till åtgärder, av varför enskild undervisning, särskild undervisningsgrupp samt anpassad studiegång i Alingsås kommun har ökat över tid medan den varit relativt oförändrad i riket som helhet.

Föreliggande rapport utgör förvaltningens svar på återremissen.

1.2. Skollagens regleringar

Enligt skollagens (2010:800) 3 kapitel ska alla elever ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. I utbildningen ska hänsyn också tas till elevers olika behov. En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.

Om en elev inte befaras komma att uppfylla de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas ska eleven skyndsamt ges stöd i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen.

Av skollagens 3 kapitel framgår vidare att om det befaras att en elev inte kommer att uppfylla de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas, trots att stöd har getts i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen ska detta anmälas till rektorn. Detsamma gäller om det finns särskilda skäl att anta att sådana anpassningar inte skulle vara tillräckliga. Rektorn ska se till att elevens behov av särskilt stöd skyndsamt utreds.

Om en utredning visar att en elev är i behov av särskilt stöd, ska eleven ges sådant stöd. Ett åtgärdsprogram ska i dessa fall utarbetas för eleven. Särskilt stöd får ges i stället för den undervisning eleven annars skulle ha deltagit i eller som komplement till denna. Det särskilda stödet ska ges inom den elevgrupp som eleven tillhör men kan också ges i form av enskild undervisning eller i särskild undervisningsgrupp.

Om det särskilda stödet för en elev inte i rimlig grad kan anpassas efter elevens behov och förutsättningar, får avvikelser från den timplan samt de ämnen och mål som annars gäller för utbildningen (anpassad studiegång) göras. Den anpassade studiegången ska utformas så att eleven så långt som möjligt får förutsättningar att nå behörighet till gymnasieskolans nationella program. Rektorn ansvarar för att en elev med anpassad studiegång får en utbildning som så långt det är möjligt är likvärdig med övrig utbildning i den aktuella skolförmen.

En elev kan ha beslut om enskild undervisning eller placering i särskild undervisningsgrupp samtidigt som eleven har beslut om anpassad studiegång, något som är tämligen vanligt förekommande.

1.3. Statlig utredning om en förbättrad elevhälsa (U 2024:01)

Regeringen har i ett kommittédirektiv initierat en utredning som ska analysera och föreslå hur elevhälsan kan stärkas i syfte att bättre tillgodose elevernas behov. Även regleringen om stödinsatser i skolan ska ses över. Det ska bland annat bli enklare att placera elever i mindre och flexibla undervisningsgrupper.

Följande beskrivs (ss. 13-14) som bakgrund till att frågan om särskilda undervisningsgrupper tas upp i utredningen:

Den nuvarande regleringen om stöd och särskilt stöd har ett starkt inkluderingsperspektiv som i praktiken riskerar att motverka elevers möjligheter att få ett effektivt stöd. En alltför långtgående inkludering påverkar samtidigt lärares förutsättningar att räkna till och andra elevers studiesituation. Om den bästa lösningen för en elev bedöms vara undervisning i en mindre grupp, eller enskilt, bör det kunna ses som en främjande åtgärd bland andra åtgärder i syfte att eleven ska få bättre förutsättningar för sitt lärande än tidigare.

Utredaren ska därför

- lämna förslag som innebär att det ska bli enklare att placera elever i mindre och flexibla undervisningsgrupper eller att ge elever enskild undervisning, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

2. Organisation särskilda undervisningsgrupper

2.1. Statistik 15 oktober 2024

Det finns ännu ingen nationell statistik att jämföra Alingsås kommuns siffror med. Dessa publiceras först under våren 2025 och ingår i 2025 års ärende "Tillgängliga lärmiljöer och särskilt stöd".

Som nämns i inledningen var andelen elever i årskurs 1 till 9 i Alingsås kommun med åtgärdsprogram 2023 6,0 procent. 2024 är motsvarande siffra 7,3 procent. Andelen elever med åtgärdsprogram ökar sålunda. Att antalet ökar bedöms var rimligt utifrån de sjunkande kunskapsresultat som syns under de senaste åren. Fler elever som befaras inte nå bedömnings- eller betygskriterier ska generera mer extra anpassningar och kan även förväntas påverka andelen elever som ges särskilt stöd.

Andelen elever som ges stöd i form av enskild undervisning eller i särskild undervisningsgrupp ligger mer eller mindre stilla jämfört med tidigare år. 3,3 procent av eleverna har dessa typer av stöd hösten 2024 (2023 var motsvarande siffra 3,4 procent). Det kan dock konstateras att *andelen* av elever som har åtgärdsprogram *och* som ges stöd i form av särskild undervisningsgrupp eller enskild undervisning är något lägre 2024 än 2023. Andelen elever med åtgärdsprogram ökar medan besluten om särskild undervisningsgrupp och enskild undervisning minskar svagt.

Av de elever i Alingsås kommun som har beslut om antingen särskild undervisningsgrupp eller enskild undervisning har den absoluta majoriteten beslut om särskild

undervisningsgrupp. Andelen elever med enskild undervisning är låg. Detta bedöms kunna bero på att enskild undervisning ibland kan fattas beroende på att det inte finns någon särskild undervisningsgrupp på en skola, utöver att en elev bedöms ha det behovet. Om det finns en särskild undervisningsgrupp beslutas istället att eleven ska få sin undervisning där. Att Alingsås kommuns grundskolor har en väl utbyggd organisation med särskilda undervisningsgrupper kan utifrån detta resonemang innebära att andelen beslut om enskild undervisning relativt riket blir lägre i Alingsås kommun.

Andelen elever som har anpassad studiegång har ökat svagt 2024. Från 2,7 procent 2023 till 2,8 % 2024.

Insatser för att kvalitetssäkra statistikinhämtningen har genomförts i form av förtydligade instruktioner och uppföljningar av inrapporterad data. All statistik avseende särskilt stöd bygger på inrapporterad data från skolorna, vilket sker genom en manuell hantering där det kan finnas felkällor. Små förändringar i siffrorna bör därför tolkas med försiktighet.

2.2. Kommungemensamma särskilda undervisningsgrupper

I Alingsås kommun finns tre centralt organiserade särskilda undervisningsgrupper. Två i Alingsås och en i Sollebrunn. Sammanlagt går det i oktober 2024 25 elever i dessa grupper. Antalet utgör cirka en femtedel av samtliga elever som är placerade i särskild undervisningsgrupp. Det bedöms utifrån detta *inte* vara förvaltningens organisation av centrala särskilda undervisningsgrupper som skapar den relativt riket höga andelen elever med beslut om att få sin undervisning i en särskild undervisningsgrupp.

Antalet platser har varit på samma nivå under flera år och planeringen framgent är att upprätthålla en organisation med runt 25 platser, beroende på elevernas behov och de organisatoriska förutsättningarna för att kunna möta varje elevs enskilda behov.

2.2.1 Uppföljningar och analyser

De kommungemensamma särskilda undervisningsgrupperna följs, inom ramen för det systematiska kvalitetsarbetet, årligen upp i en separat verksamhetsuppföljning. Denna följer samma principer för kvalitetsarbete som för övriga förskolor, skolor och centralt placerade enheter inom barn- och ungdomsnämnden. Av enhetens verksamhetsuppföljning 2023/2024 kan följande utläsas.

I de kommungemensamma särskilda undervisningsgrupperna är målet alltid att eleven ska återgå till sin hemskola. I vissa fall kan detta vara mer utmanande av olika anledningar. Ett hinder som upplevts tidigare var att hemskolan inte var beredd och kunde uppleva osäkerhet kring att ta emot eleven och kunna skapa de rätta förutsättningarna. Under de senaste tre åren har utvecklingen varit positiv ur detta perspektiv och samverkan fungerar nu väl mellan de särskilda undervisningsgrupperna och elevernas hemskolor.

Elever som kommer till kommungemensamma särskilda undervisningsgrupper är i behov av tydlig struktur, förutsägbarhet och flera trygga vuxna som kan möta deras individuella behov. Genom att erbjuda en stabil och förutsägbar miljö med god kompetens i personalgruppen skapas förutsättningar för att eleverna ska utvecklas och kunna återgå till sina hemskolor. Under läsåret 2023/2024 har sju elever återgått till sina ordinarie skolor, vilket är en högre andel än tidigare år.

Sammanfattningsvis har arbetet inom de kommungemensamma särskilda undervisningsgrupperna visat på betydande framsteg vad gäller måluppfyllelse och elevernas återgång till hemskolan. Detta har möjliggjorts genom ett nära och strukturerat samarbete mellan de särskilda undervisningsgrupperna och hemskolorna och genom en flexibel och stödjande övergångsperiod.

Inom ramen för arbetet inför denna rapport har studiebesök genomförts i de särskilda undervisningsgrupperna i Alingsås. Verksamheten är utifrån vad som framgått, i kombination med vad som beskrivs i enhetens verksamhetsuppföljning, välorganiserade och möter på ett medvetet sätt elevernas olika behov.

Fortsatta utvecklingsområden som framkommer i kvalitetsarbetet innefattar ett behov av ökat samarbete med hela elevhälsan på elevernas hemskolor samt att ytterligare synliggöra verksamheten i förvaltningen.

2.3. Särskilda undervisningsgrupper på skolenheterna

Alingsås kommuns grundskolor har i tämligen stor utsträckning organiserat sig så att de har en eller flera särskilda undervisningsgrupper på skolorna. Flera skolor har permanenta särskilda undervisningsgrupper med egna lokaler och egen personal. Alla fyra grundskolor som har årskurs 7 till 9 har permanenta grupper, och det är i dessa årskurser som majoriteten av eleverna med beslut om särskild undervisningsgrupp återfinns. På F-6-skolorna finns också särskilda undervisningsgrupper i varierande utsträckning och delvis organiserade på olika sätt.

Det har tidigare (i huvudmannens verksamhetsuppföljning 2022/2023, beslutad 2024) konstaterats att:

Pojkar är överrepresenterade i skolornas SU-grupper (ca 70% pojkar) och i dialog med enheterna framkommer att det finns olika motiv till att eleven får undervisning i mindre sammanhang. Det kan röra sig om elever med stora svårigheter men som inte har en intellektuell funktionsnedsättning och därmed inte heller har rätt till anpassad grundskola. Gemensamt för de elever som har beslut om särskild undervisningsgrupp är att de är elever med komplexa inlärningssvårigheter. Skolorna konstaterar att flexgrupp eller särskild undervisningsgrupp är gynnsam för elever med större eller komplexa neuropsykiatriska funktionshinder (NPF) eftersom skolan i dessa sammanhang lyckas erbjuda en än mer anpassad lärmiljö vad gäller framför allt färre intryck och färre sociala kontakter.

Det framgår också av verksamhetsuppföljningen 2022/2023, som en framåtsyftande strategisk insats, att förvaltningen ska utveckla och organisera för mindre sammanhang och mindre undervisningsgrupper och utveckla kvaliteten i genomförande och uppföljning av särskilt stöd och de särskilda undervisningsgrupperna.

2.3.1 Uppföljningar och analyser

Skolorna följer upp arbetet med särskilt stöd och stöd i form av särskilda undervisningsgrupper inom ramen för det systematiska kvalitetsarbetet. Uppföljningen görs såväl av rutiner och organisation kring särskilt stöd och utifrån att perspektivet särskilt stöd finns med i analyserna av skolornas kunskapsresultat.

Vid en samlad analys av skolornas uppföljningar av arbetet med särskilt stöd och med ett extra fokus på särskilda undervisningsgrupper framtonar följande bild.

Skolorna arbetar på ett medvetet sätt för att ge extra anpassningar och särskilt stöd till elever med dessa behov. Det är vanligt med så kallade flexgrupper där eleverna kan få särskilt stöd i mindre grupper under delar av skoldagen eller skolveckan. Det är också, som redan nämnts ovan, tämligen vanligt att skolorna har permanenta särskilda undervisningsgrupper. Ur detta perspektiv följer skolorna den strategiska inriktningen från huvudmannens verksamhetsuppföljning 2022/2023.

Inom ramen för arbetet inför denna rapport har studiebesök genomförts på Noltorpsskolan, Gustav Adolfsskolan och Östlyckeskolan. De särskilda undervisningsgrupperna är, utifrån vad som framkommit under studiebesöken, välorganiserade och utgör en naturlig del av skolornas samlade organisation för särskilt stöd.

2.4. Anpassad studiegång

Det är vanligt att kombinera beslut om anpassad studiegång med beslut om särskild undervisningsgrupp eller enskild undervisning. Mer än två tredjedelar av alla elever som har någon av dessa typer av stöd i Alingsås kommun har även beslut om anpassad studiegång. En placering i en särskild undervisningsgrupp sker ofta efter en period där andra stödinsatser över tid visat sig otillräckliga och det kan ta tid att bygga upp förutsättningarna för eleverna att gå hela skoldagar och att läsa samtliga ämnen. Det finns också situationer där anpassad studiegång av medicinska skäl eller funktionsnedsättningar är nödvändiga för att eleverna ska kunna fullgöra sin skolgång, oavsett om eleven går i särskild undervisningsgrupp eller ej.

En kvalitativ uppföljning av elever med anpassad studiegång utifrån betygskataloger för elever i årskurs 9 vårterminen 2024 har genomförts som ett underlag för denna rapport. Analysen indikerar att särskilt stöd i form av anpassad studiegång görs i enlighet med lagstiftarens intentioner. Vissa elever har inga eller väldigt få betyg vilket tyder på hög frånvaro eller andra stora behov, vissa andra elever har anpassad studiegång endast i vissa ämnen och når tämligen goda resultat i de ämnen som lästs. Vid analysen har inget som

pekar på en strukturell överanvändning av stödformen anpassad studiegång framkommit, givet att analysen endast avsett elever i årskurs 9.

3. Analys och slutsatser

Alingsås kommun har, såväl centralt som på skolorna, en väl utbyggd organisation för att ge elever stöd i särskilda undervisningsgrupper. Detta följer den strategiska inriktning som fastställts inom ramen för huvudmannens systematiska kvalitetsarbete. Utifrån dokumentstudier och studiebesök framtonar en bild av att grupperna, tillsammans med skolornas flexgrupper, är väl organiserade och väl institutionaliserade i skolornas organisation för att ge särskilt stöd. Detta bedöms vara den huvudsakliga anledningen till den relativt riket höga andelen elever i särskild undervisningsgrupp i Alingsås kommun. Antalet elever i kommungemensamma särskilda undervisningsgrupper (25 elever) är inte orsaken till den sammantaget höga andelen elever med denna typ av särskilt stöd.

Att det är ett relativt lågt antal beslut om enskild undervisning stärker slutsatsen ovan, då det kan peka på att då det finns särskilda undervisningsgrupper att tillgå väljs denna form för det särskilda stödet framför enskild undervisning.

Att andelen elever med anpassad studiegång är hög i Alingsås kommun bedöms till stor del bero på att det är vanligt att kombinera detta beslut med placering i särskild undervisningsgrupp eller enskild undervisning, men det bedöms som rimligt att över tid fördjupa uppföljningen av besluten om anpassad studiegång, givet att den uppföljning som gjorts inom ramen för denna rapport endast analyserat elever i årskurs 9 under ett år.

Slutligen kan konstateras att befintlig organisation av särskilda undervisningsgrupper i Alingsås kommun ligger i linje med regeringens kommittédirektiv inför pågående utredning och därför rekommenderas inte någon förändring av organisationen av särskilda undervisningsgrupper i dagsläget. Istället bör den pågående utredningens förslag och innehållet i en eventuellt efterkommande proposition inväntas. Under tiden bör istället fokus vara på att ytterligare utveckla kvaliteten i de särskilda undervisningsgrupperna samtidigt som insatser i syfte att utveckla arbetsformerna kring det särskilda stödet som helhet genomförs.

3.1. Förslag till åtgärder

- Fortsätta att följa upp kvaliteten i de särskilda undervisningsgrupperna och det särskilda stödet som helhet inom ramen för det systematiska kvalitetsarbetet.
- Fördjupa och bredda analyserna kring andelen elever med anpassad studiegång.
- Bevaka och analysera resultaten av den pågående statliga utredningen om en förbättrad elevhälsa.